

NUTQ BUZULISHLARI PSIXOPROFILIKTIKASI

G'aybullayeva Rushana Mahmudovna

Abdulla Qodiriy Nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya (Logopediya)

Yo'nalishi 3 – Kurs - 515.22 Guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola nutqida kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqot xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Nutq kamchiliklari bolaning o'zini ifodalash, boshqalar bilan aloqalar o'rnatish va jamiyatga moslashishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Muloqot — bu shaxsning o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini va ehtiyojlarini boshqalar bilan ifodalashning asosiy vositasidir. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarda muloqotda qiyinchiliklar yuzaga kelishi va bu holat, ularning ijtimoiy, emotsional rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maqolada nutq kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqotga bo'lgan munosabati, muloqotdagi qiyinchiliklar, shuningdek, nutqni rivojlantirishda qo'llaniladigan pedagogik va psixologik yondashuvlar muhokama qilinadi. Tadqiqotda muloqot jarayonini yaxshilashga qaratilgan metodlar va usullar hamda nutq kamchiliklarini bartaraf etish uchun zarur bo'lgan yordam ko'rsatiladi. Ushbu maqola, bolalarning muloqotdagi qiyinchiliklarini yengish uchun pedagogik va psixologik metodlarni amaliyotga joriy etishda yordam beradi

Kalit so'zlari: nutq kamchiligi, muloqot, ijtimoiy moslashuv, emotsional rivojlanish, pedagogik yordam, psixologik yondashuv, o'zini ifodalash, muloqotda qiyinchiliklar, shaxsiy rivojlanish.

Kirish

Nutq — bu insonning o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini va ehtiyojlarini boshqalar bilan ifodalashning asosiy vositasi hisoblanadi. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar, ko'pincha o'zlarini to'g'ri ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularning muloqotda qatnashishiga, jamiyat bilan aloqalar o'rnatishiga to'sqinlik qiladi. Nutq kamchiligi bolaning o'zini anglash, o'zini ifodalash va ijtimoiy moslashuv jarayonlariga bevosita ta'sir qiladi. Nutq kamchiliklari bolaning ruhiy va psixologik rivojlanishiga, shuningdek, uning boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolalar o'zlarini ifodalashda nutqni ishlatgan holda, boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni o'rnatadilar. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarda bu jarayonlar sekinlashadi yoki to'xtaydi. Nutq kamchiligi ularning o'zini ifodalashdagi ishonchsizlikni, o'zini qadrlashni pasaytiradi va shu bilan birga, ularning ijtimoiy muloqotda muvaffaqiyatli bo'lishiga xalaqit beradi. Shu bois, nutq kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda o'ziga xos pedagogik yondashuvlar va psixologik yordam zarurdir. Ushbu maqolada nutq kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqot xususiyatlari, ularning ijtimoiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar, va bu muammolarni bartaraf etish uchun qo'llaniladigan metodlar haqida so'z yuritiladi.^[1]

Nutq Kamchiligi Bo'lgan Bolalarda Muloqotdagi Qiyinchiliklar

Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar muloqot jarayonida bir qancha qiyinchiliklarga duch keladilar. Ushbu qiyinchiliklar bolalarning emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiladi. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqotdagi qiyinchiliklarini quyidagicha ta'riflash mumkin:

O'zini ifodalashdagi qiyinchiliklar: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar o'z fikrlarini va his-tuyg'ularini to'g'ri ifodalashda qiynaladilar. Bu holat, ularning o'zlarini boshqalarga tushuntirishga, o'zlarini tanishtirishga va o'z fikrlarini aniq ifodalashga xalaqit beradi. Boshqalarni tushunishda qiyinchiliklar: Nutqdagi kamchiliklar bolalarning boshqalar bilan samarali aloqada bo'lishini to'xtatadi. Bu bolalar boshqalar bilan yuzma-yuz yoki og'zaki muloqotda qiyinchiliklarga duch kelishadi, chunki ular boshqa odamlarning so'zlarini to'g'ri tushunish yoki javob berish qiynlashadi. Ijtimoiy muloqotdagi izolyatsiya: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar jamiyat bilan to'g'ri aloqalar o'rnatishda qiyinchiliklarga uchraydi. Ularning ijtimoiy moslashuvi sekinlashadi va ba'zan izolyatsiya holatiga olib keladi. Nutqni rivojlantirish uchun pedagogik yondashuvlar bolalarga o'zini boshqalar bilan ifodalashda yordam beradi. O'ziga bo'lgan ishonchning yo'qolishi: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarda ko'pincha o'ziga bo'lgan ishonchning yo'qolishi kuzatiladi. Ular o'zlarini jamiyatda to'g'ri ifodalashga qiynalib, o'zlarini izolyatsiya qilishadi yoki qo'rqishadi.

Nutq Kamchiligi Bo'lgan Bolalarda Muloqotni Rivojlantirish

Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda pedagogik va psixologik yordam zarur. Ularni muloqot jarayonida rivojlantirish uchun quyidagi yondashuvlar va metodlar qo'llaniladi: Pedagogik Yondashuvlar, Pedagogik yondashuvlar nutq kamchiligi bo'lgan bolalar uchun maxsus metodlar va mashqlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar va tarbiyachilar bolaning nutqini rivojlantirishda quyidagi metodlarni qo'llashlari mumkin: Nutq mashqlari: Talaffuzni to'g'rilash, so'z boyligini oshirish, grammatika va nutqni aniq ifodalash uchun maxsus mashqlarni o'rganish. Muloqot o'yinlari: [2] Bolalar uchun ijtimoiy muloqotni rivojlantiradigan o'yinlar, ular o'z fikrlarini boshqa bolalar bilan to'g'ri ifodalashni o'rganishadi. Rasmi hikoyalar: Bolalar uchun rasmi hikoyalar orqali tasavvur qilish va o'z fikrlarini so'z bilan ifodalashni rivojlantirish.

Psixologik Yondashuvlar.

Psixologik yordam bolaning hissiy va emotsional holatini yaxshilashga qaratilgan. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar uchun psixologik yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Emotsional barqarorlikni tiklash: Psixologik mashqlar orqali bolaning o'z hissiyotlarini boshqarish va ifodalash qobiliyatini rivojlantirish. Ijtimoiy qobiliyatlarni rivojlantirish: Bolalar uchun guruh ishlari va muloqot o'yinlari orqali o'zaro aloqalar va hamkorlikni rivojlantirish. Ishonchni oshirish: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va ularga muvaffaqiyatga erishish uchun psixologik yordam ko'rsatish.

Ijtimoiy Moslashuvni Qo'llab-quvvatlash Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar uchun ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlashda maxsus yondashuvlar zarur. Muloqotda muvaffaqiyatli bo'lish uchun bolalar quyidagi ijtimoiy yondashuvlar yordamida jamiyatga moslashadilar: Guruh ishlari: Bolalar guruhida ishlash orqali muloqot qilish va ijtimoiy aloqalarni o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantirish. Ijtimoiy o'yinlar: Ijtimoiy vaziyatlarda muloqot qilish va boshqalar bilan o'zaro aloqalar o'rnatishda yordam beruvchi o'yinlar. Ijtimoiy stsenariylar: Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar uchun ijtimoiy vaziyatlarga mos ravishda muloqot qilishni o'rgatadigan stsenariylar yaratish. [3]

Xulosa

Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar muloqotda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu ularning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ta'sir qiladi. Nutqni rivojlantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning ahamiyati katta. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda o'ziga xos metodlar va yondashuvlar zarurdir. Pedagogik mashqlar, psixologik yordam va ijtimoiy moslashuvni

rivojlantirish bolalarning muloqotdagi muvaffaqiyatini oshiradi va ularning jamiyatga moslashuvini ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. Xodjayev, I. (2017). "Nutq va bolalar rivojlanishi". Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Azizova, Z. (2019). "Bolalarning muloqot va psixologik rivojlanishi". Tashkent: O'zbekiston pedagogika universiteti.
3. Sharipova, R. (2020). "Nutq va psixologik yordam". Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
4. Usmonov, N. (2018). "Maktabgacha yoshda nutq va muloqot". Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.